

HILDEGÁRDA

A SZATMÁRNÉMETII
RK. PLÉBÁNIA TÖRTÉNETE

IRTA:

Dr. LÁNG FERENC
FŐGIMN. TANÁR

NYOMATOTT A „PALLAS” NYOMDÁBAN
SATU-MARE — SZATMÁR-NÉMETI

1930

17
Keltosagos
Jahy H. apost.
Kormacsoskutan
seely a dioclella.
1880

HILDEGÁRDA

NIHIL OBSTAT.

Szatmárini die 6 Jun. 1930.

FRANCISC LANG
canonicus censor.

Nr. 1105.

IMPRIMATUR.

Szatmárini die 6 Jun. 1930.

STEPHANUS SZABÓ
vicarius capitularis.

ELŐSZÓ.

Egy évvel ezelőtt a „Hildegárda“ sajtóbizottsága azzal a megtisztelő kéréssel fordult hozzám, hogy irjam meg a lap számára a németi rk. templom történetét. Készséggel tettem eleget, és folytatólagosan megirtam cikkeimet. Közben, f. é. tavaszán az egyháztanács úgy határozott, hogy ezeket *összegyűjtve és kiegészítve külön könyv alakjában ki fogja adni a templomalap javára*. Bár munkám nem ezzel a céllal indult meg, de mert komoly történeti studium fordított reá, a terv nem ütközött akadályokba. Ennek megfelelően a felmerült hiányokat igyekeztem pótolni, és ha maradna még kívánni való, szolgáljon mentségül az említett ok!

A chronologiai rend nem mindenhol érvényesül, mivel az összefüggő, de a jövő évre, vagy évekre átmenő dolgokat nem akartam lehetőleg derékbe törni; kisszerű dolgokról talán részletesebben, nagyokról szűkebben esett szó; oka: 1) a historicust a kisdolgok is érdeklik, és az értékelés általában relativ, 2) az utóbbiakra több hiteles adat nem volt, ezek hiányát nem akartam a phántasia élénkebb és szabadabb színcével kisértőzni.

Satu-Mare—Szatmár-Németi, 1950. május 25.

Dr. Láng Ferenc
főgimn. tanár.

FORRÁSOK:

- 1) Sarkadi N. Mihály: Szatmár-Németi sz. k. város egyházi és polg. története.
 - 2) Szir. Szirmay Antal: Szatmár várm. fekvés, történetei stb.
 - 3) Dr. Karácsonyi J.: Sz. Ferenc rendjének története Magyarországon.
 - 4) Tanácsjegyzőkönyvek.
 - 5) Historia domus par.-ae Németiensis.
-

A szatmárnémetii rk. plébánia története

16 év értéke; dicső alkotók.

A ma élő szatmárnémetii őslakók közül emlékezhetnek még a legtöbben az 1915. évnek nyarára, amikor a ferenc-rendi atyák városunkba jöttek, és rájuk bizott hivek lelki gondozását átvették. Mindössze 16 esztendő múlt el. Mit írjon történész ilyen kurta időről? 16 esztendő! Elvégre nem egy örökkévalóság, még csak nem is egy emberöltő régiség, hanem egy átlagos 60 évvel számított emberi életnek negyed részénél épen valamicskével több; tehát a hosszúra nyúlt történelmi időknek jelentéktelen hányada, ha ugyan ezt ponderáló események nem teszik jelentékennyvé. Nem szükséges nagy fóliánsokat forgatni, vastag porréteg fedte okleveleket tanulmányozni! Ilyen gondolatok jöttek lelkembe, amikor az időre nézve még *gyermekéveit élő* németii rk. plébánia történetének megírásához hozzáfogtam.

Az anyaggyűjtés és a forrásmunkák tanulmányozása azonban csakhamar meggyőztek, hogy a 16 év eseményekben igen gazdag; öröndetes dolog továbbá, hogy a nevezett,

években még gyermek-plébánia virágzó hitéletével máris elérte *nagykoruságát*. Azért a dolog jó rendje ellen volna, ha a szűken hangzó kis számra épített eredeti tervemhez hiven csak néhány nagy vonásban sűríténém össze egyszeri írásba elmondandóimat. Ez ellen szól a történelem szelleme is, amely az események helyes felérthetése miatt azoknak születését, fejlődését a rájuk positive, v. negative ható befolyásokat kívánja látni. Nem mosolyognának ránk a fáról hamvas gyümölcsök, ha nem lett volna virág, és nem lett volna, aki a fát ültette, gondozta. Áll a németi rk. templom, csinosan, mint egy kedvesen gondozott virág; áll mellette a komoly zárda némán beszélve letűnt időkről és a jövő nagy feladatairól; buzgó ferencesek fáradoznak abban Isten dicsőségére és az emberek üdvözítésére.

Talán mindezek hiányoznának, ha nem dobogott volna, b. e. *Hám püspöknek* a szíve, ha *Meszlényi püspöknek* és *Kádár dr. kánonoknak* és *másoknak* áldozatkészsége elmaradt volna. Nem értenők a P. Provinciális beszédének, — amit a plébánia átvételekor mondott, — eme passusát: „a fer. rendiek nem új lakói a városnak, hanem már azelőtt is mintegy 240 éven keresztül laktak itt Szatmáron“, ha nem tudjuk, hogy már *1516-ban fer. rendi kolostor* állott Szatmáron. Ezeket és hasonlókat nem lehet tehát hallgatással mellőzni, sem pedig 2—3 mondattal érdemlegesen letárgyal-

ni. Épen ezért feladatomat több részben, a „Hildegárda“ folytatólagos számaiban vélem megfelelően megoldhatni.

Elnevezés.

Bevezető soraim után ezennel áttérek a szent János apost. és evang. tiszteletére (dec. 27.) dedicált templom *elnevezésére*. Hivják németii rk. plébániának, ferenciek templomának; szerepel itt a városban II. sz.-ú pléb.-nak viszonyítva a főpléb.-hoz amelynek temploma a székesegyház. Mondják egyszerűen „Hildegárdának“ is, aminek magyarázata ez: Még Hám püspök életében elkészült a szalvatoriánusok (az egyik ferenc-rendi provincia beliek) számára a zárdá, és két rendtag el is jött a gyöngyösi provinciából. Haas az akkori püspök azonban a szerzetesekkel kötött szerződést „egyszerűen“ felmondta, és kénytelenek voltak a zárdát elhagyni. Haas az épületbe a városi szegényeket helyezte el és az így szegényházzá alakult épület védnökségét Albrecht főhercegnek (Magyarország akkori katonai és polgári kormányzója) neje, Hildegárda fogadta el, és az intézménynek mennyei pártfogója szent Hildegárdis lett. „Innét ment át a közszólásba a kolostor és a templom elnevezése „Hildegárda.“

Az ösferencesek.

Régen, nagyon régen volt, még csak 1516-ot irtak, amikor már itt Szatmáron állott

a ferencieknek egy *öskolostora és egy kis templomuk*. A szerzetesek segítettek a lelkipásztoroknak „a jó keresztény élet terjesztésében.” Istenes hivatásukat példásan tölthették be, mert valami 50 évre rá a vidéken is épültek ferences-kolostorok, sőt Szatmáron közgyűlést is tartottak a „testvérek”, ahová pedig az „egész országból összesereglettek.” Voltak nekik nagyszívű Maecenasaik is, akik bőségesen gondoskodtak az anyagiakról, hogy mentessenek a hivatásukat zavarható minden nehézségtől.

Igy egyik jóttevőjük a Szamoson épített vizimalmaiból az egyik részt a szerzeteseknek adta, a másikat a város plébánosának; sőt volt azoknak külön malmuk, amelyet Bakócz Miklóstól kaptak. Volt Szatmár mellett egy rév, amelynek úra a jövedelemből juttatott a zárdának is. Ezt a révet a 2 város, t. i. Szatmár és Németi (az elnevezésről később!) át akarta helyezni, de a király, Zápolya János, rendeletben tiltotta meg, nehogy a zárdá a jövedelemtől elessék! Vajha a királyok és a kormányzásra hivatottak mindig ilyen féltő gonddal védték volna Isten igazát és az egyház vagyonát! Báthory Andrásról (Szatmár ura) fel van jegyezve, hogy megengedte, hogy a szatmári szerzetesek az ő jószágán sehol se fizessenek vámot.

1467-ben van említve az első névszerinti *guardian* (házfőnök), 1555-ben volt itt: guar-

dian, igehirdető (segédpáter) és orgonista. A szomorú emlékű mohácsi vész városunkban is új, nehéz korszakot nyitott meg. A lutheránizmus mesterségesen terjesztetett, mivel Drágffy Gáspár rablósereggel gyilkolt fosztogatott a katolikusok közt annyira, hogy ezeknek plébániája 1550 körül megszűnt, és Szatmár 1545 táján általában a lutheránus hitre tért át. Mi történt a ferencesekkel? Tartották a frontot, amíg tudták, *de az 1556.-ki háboru* az ő ittlétüknek hosszú időre véget vetett. T. i. a somlyai Báthoryak fegyverrel vették vissza Szatmárt az ecsedi Báthoryaktól, akiknek annak előtte adta át a várost Ferdinánd király hűségük jutalmazására. Az áldatlan testvérharcban elpusztult a ferenciek kolostora is. Rövidesen a sok bűnről megfeddett lutheránus Balassa Menyhért lett a város fővezére, aki innen a *szerezetéseket kiüzte*. És ők az erőszaknak engedve 240 évi itt való áldásos, közhasznú munkájuk után elmentek innen, hogy más lehetőbb és hálásabb területen folytassák apostoli munkájukat.

Hám püspök.

Elmulik a török világ, lezajlanak a dicsőséges Rákóczi-harcok, sirjába szállt a simán germanizáló Mária Terézia, követte őt a nyílt alkotmányellenesen kormányzó Kalapos király, már az ősvirtusu magyar is eszmélt hosszú aléltságából, 15 vármegye nyíltan meg-

tagadta az adót, és a katonaadást, a múlt tart-
hatatlan, és egy boldogabb jövő hajnalát várta
mindenki. Felvirradt a XIX. század, és meg-
hozta a maga nagy férfiai, akik között méltó
helyet foglal el a halhatatlan emlékü Hám
püspök. Az ő lelkében fogamzott meg az esz-
me, hogy a szatmári kath. ügy nem nélkülöz-
heti tovább a hosszú 300 éves intervallumot
számláló *franciskánusokat*, azért vissza kell
őket ide telepíteni. Nem lesz érdektelen meg-
emliteni, hogy az eszme miképen öltött testet.

A b. e. püspök Istenen kívül mindenét a
ferencesek rendjének köszönt. Atyja szegény
iparos lévén anyagiak hiányában az alsóbb
osztályokon kívül fiát tovább nem taníttat-
hatta. Ekkor *P. Lovassy atya vette* pártfogá-
sába, aki lehetővé tette, hogy a fiu idegen vá-
rosban tovább tanulhasson. El is végezte a
gimn.-i VI. osztályt, és utána a jámbor és okos
tanuló *ferencesszerzetes* akart lenni. De Lo-
vassy atya szól János deákhoz: „Nagyobb dol-
gokra vagy hivatra, kispapnak fogsz menni!“
És János ment kispapnak, utána felszentelt pap
lett, és 13 év múlva egri kanonok. Mi sem ter-
mészetesebb, hogy az egész rend, de főképp *P.*
*Lovassy őszintén örvendett, és boldog büszke-
séggel tekintett az ő neveltjére*. Viszont Hám
kanonok igen sokszor számba vette a jó Páter
és a derék atyák áldozatkészségét, majdnem
mindennap meglátogatja Lovassy atyát a con-
ventben. Olvasható az egri ház történetében,

hogy *Hám nagy előszeretettel volt a rend iránt, sokszor szerepel a neve, mintha csak tagja lett volna.* „Gyakran fungalt nálunk, majd decantalt, majd prédikált.” Így ír róla az egykorú krónika.

1827-ben kinevezték szatmári püspökké Hámot, aki nagyméltóságában is megtartotta, sőt növelte hálás szeretetét a rend iránt anynyira, hogy magával hozta őket, hogy ismét köztiünk lehessenek.

Végrendelet.

A szatmári püspöki oklevéltárban őriztetik b. e. Hám Jánosnak végrendelete, amely a ferencrendieknek idevaló visszatérési tervét tartalmazza. E szerint: legyen nekik zárdájuk és templomuk; a zárdában legyen állandóan *hat rendtag*, akik közül két pátert a püspök szükség esetén bármikor a vidéki lelkipásztorkodásban alkalmazhasson; két páter itt a városban teljesítsen egyházi szolgálatot, és tantsák a kolostorokban felállítandó iskolában a néposztály gyermekeit; végre legyen két fráter, hogy a házi munkát végzésével amazoknak gazdaságos feladatát elősegítsék. Látni való, hogy a püspököt nemcsak a szerzet iránt érzett hálája és nagybecsülése vezette tervében, hanem — és talán főképen, — apostoli lelkületének kimagasló vonása: *Isten dicsőségének terjesztése*; mert nem üdülni, csendes pihenőre invitálja a jó szerzeteseket, ha-

nem munkára, mivel meggyőződött, hogy az Ur szőlőjében erre Szatmár felé még bő aratás kínálkozhatik.

A terv régi volt ugyan, de egyéb egyelőre fontosabb és elodázhatatlan teendők jelentkezése miatt csak a püspök életének alkonyán került kivitelre. Közölte szándékát a gyöngyösi ferenc-r.-i provinciálissal, aki az óhaját teljesítette. A következő kérdésre: hol építtessék föl a kolostor és a templom? Hám egykettőre megadta a feleletet azzal, hogy a város középpontjától kissé *távolabb lévő* „Németi“-nek nevezett részt alkalmasnak találván ennek szélén, a régi holt Szamos medre mellett telket vásárolt, és nyomban megkezdte a zárda és templom építtetését.

„Németi!, Szatmár!“

magy nevek, amelyek a katolikus magyar mult dicsőségéről beszélnek, amelyen oly jól esik a történésznek elmerengeni a sivár jelenben. Tudjuk meg mindnyájan, hogy Németi keletkezése visszanyul a magyaroknak első sz. királyáig, aki államférfiúi jelességeivel, népének a kath. Egyházba való bevezetésével olyan országot alapozott meg, amely 1896-ban ezer éves fennállását ünnepelhette, amelyet 1920-ban Trianon darabokra tört, és nyomában az emberek „millióinak szemébe gyászkönnny ült.“ De összetöröttségében is egyre hatalmasabban vonja magára kulturájával és faji értékeivel

a művcit nyugatnak és Amerikának csodálkozását és dicséretét.

A tulajdonképeni Szatmártól Németit a Szamos választotta el, és Sz. István király jámbor felesége, Gizella, 1006-ban bajor származásu királyi vadászokat telepített le itt a Szamos mellett, amely részt ezek után „Németinek” neveztek el. Az idegenek természetesen róm. kat.-k voltak, akik az itteni, már szintén kath. vallásra térített magyarokkal összevegyültek, és lettek Szatmárnémeti lakosságának ősei, valamint a szatmári r. k. plébánia, hitközség megalapítói. A mohácsi vész után a városunkban dúlt politikai és vallási zivatarok következtében Szatmárnémeti általában lutheránus, majd kálvinista vallásúvá lett. 1654-ben jezsuiták jöttek ide, akik sok fáradsággal és önfeláldozással számosakat visszaterítették. Németi azonban tulnyomóan protestáns maradt. Az ezek közt élő kath. hiveknek igaz hitükben való megerősítésére, nemkülönben a más vallásuaknak ebbe való visszavezetésére ismerte elsőrendű feladatának Hám püspök, hogy erre a nehéz posztra *ferenc-rendi szerzeteseket* állítson.

A mai zárda és templom építése.

Említve volt, hogy a telekvásárlás után azonnal megkezdődött az építkezés 1856-ban. A provincia Gyöngyösről két tagot le is küldött, hogy az építkezésre felügyeljenek. A zárda hamar felépült, ami után a templomhoz fog-

tak. Az alapot lerakták, és két pillér is elkészült. Az agg püspök boldogan szemlélgette a jelent, és bizakodó reménnyel tervezett a jövőbe, t. i. hogy tavasszal a zárdát is, a templomot is örömmel fogja majd átadni rendeltetésének. Ő tervezett, Isten végzett. 1857 dec. 30-án a boldogok halálával elhunyt, és félbe maradt alkotásai az édes anyjuktól megfosztott árváknak szomorú sorsára emlékeztettek. Miként a gondozatlan vasutvonalakat magas, töltéskimosások stb. százalmas kinézésüekké teszik, úgy fedte el a templom fundamentumát a fü és az esőviz odamosta föld; a két pillér pedig ilyen jóslásokra adott alkalmat: „Sohse épül ez fel, és az alapfalak várják a holtakkal sirjuktól való feltámadásukat!” Jóidőre talált is a találgató jóslás, mert Meszlényi püspökig úgy maradt, ahogy volt.

De mi lett a már felépített kolostorral? Haas püspök a ferencesek helyett a város szegényeit telepitette abba az irgalmas nővérek felügyelete alatt. Tehát *szegényházzá* lett, amelynek védnöke Hildegárda főhercegasszony volt. Biró püspök alatt más célt szolgált. A szegényeket kilakoltatta, és *tanítóképzővé* alakította át, amelybe azt a tanítóképzőintézetet helyezte el, amelyet 1847-ben Nagykarolyból hoztak át Szatmárra. Egészen Dr. Boromisza püspökig ezt a célt szolgálta a kolostor, és adta nagy hivatásához méltóan azt a sok, vagy legalább is több jeles tanítót és kántort, akik a háboru előtti in-

teger Magyarország minden táján dicsőséget szereztek a szatmári rk. tanítóképzőnek.

A félbemaradt, azaz helyesebben a megkezdett templommal is odább jutott a rég tervezett sz. ügy. Meszlényi püspök magáévá tette annak mostoha sorsát; elhatározta, hogy a rossz jóslásokra alkalmat adó fundamentumot tovább fogja építeni, hadd legyen már egyszer templom abból! A nemes elhatározást gyors tett követte. Felépítése 61755 K.-ba került, aminek felét *maga a püspök*, másik felét *Dr. Kádár praelátus* fizette ki. Az utóbbinak áldozatkészségét hirdeti egyuttal a templomnak izléses festése és felszerelése. *Dr. Lessenyei apost. proton.* gazdag szentségtartóhoz juttatta a templomot; negyedik nagy jótevőjének *Szabó István* praelátus jelenlegi káptalani helynök nevét örökíti meg a *Historia domus*. 1902—3-ban a templom felépült, amelyet a püspök Jézus Szentséges Szívének akart benedicálni, de rátalálván Hám püspöknek egyik jegyzékére, amely szerint sz. János apostol és evangélista tiszteletére szándékozott a templomot építeni, felkiáltott: „*Ecclesia eringenda est honoribus s. Joannis evangelistae dedicata!*“

A felszentelést azonban már csak Boromisza püspök végezhetette el 1906 nov. 1. Nagy ünnepélyesség keretében történt, amelyen a szentbeszédet *Dr. Wolkenberg Alajos*, budapesti egyetemi tanár tartotta. Állt tehát a templom is hirdetvén Isten dicsőségét és szolgálván az emberek üdvét! A tanítóképző-

intézet rendelkezésére állt, ott miséztek az iskola tanárai, és ott volt az ifjúságnak isteni tisztelet tartva vásár- és ünnepnapokon.

Uj rendeltetés.

A fennkölt gondolkodásu és pénzbeli jótéményeiben kifogyhatatlan Boromisza püspök új korszakot nyitott meg a mondott templom és iskola számára. Hám püspök nagyszerű intencióinak határozott *keresztülvitelére* vállalkozott. „Át kell adni azokat eredeti rendeltetésüknek!” volt a jelszó. Csak a képző okozott nehézséget. Hová vigyék? A kérdésre hat esztendőn át kereste a gyakorlati feleletet, miután a ferencrend gyöngyösi provinciájától a biztató ígéretet megkapta. Végre is az idő haladása oldotta meg a kérdést. *A régi idők óta fennálló és egyre nagyobb hirnek örvendő Kazinczy-utcai kir. kath. főgymnasium épülete* a tanulóknak évről-évre rohamosan növekedő számához mértén kettős emeletével, sok tantermével is szűknek bizonyult. Uj épület kellett! Fel is épült, és 1912 szept. 1-én a régi főgimn. át is költözött a kálvária templom mellett lévő hatalmas épületbe, mire a régi épület eladóvá vált. A püspök megvette a magyar államtól, és a vételárt ki is fizette. Boldog volt a püspök, mert akadt már a képzőnek helye. Ide költöztette át 1915 szept. 1-én.

A zárda tehát felszabadult. A püspök a rend provinciálisával mindenben megkötötte az egyességet, majd megszerezte a szt. szék-

től és a magyar kormánytól a zárda elfoglalhatására szükséges engedélyt. 1915. IV. 29. és V. 27-én meg is érkezett.

Mielőtt a Ferenc-rendiek eljöttek volna új otthonukba, Boromisza püspök 15.000 K-t. adományozott a szükségessékké vált javítások és átalakítások költségeire, hogy így a zárda ahhoz a szeretethez, amely Hám, Meszlényi és Boromisza püspökök szívében élt sz. Ferenc rendje iránt, méltó külsejével várja messziről jövő, új úrait, Istennek alázatos szolgálait.

Érkezés.

1915. jul. 29-én közel 357 évi távollétük után el is jöttek Szatmárra, és elfoglalták Németiben a nekik készített zárdát, és átvették a vele összeépített szép templomot. (Ez nem volt még ünnepélyes átvétel). Első tagok: P. Tamás Alajos házfőnök, P. Fleisz Hugolin h. főnök, P. Mayer Marcellin s. lelkész és még volt három frater. Aug. 15-án megérkezett a máriaradnai kollégiumnak 10 növendéke praefectusukkal együtt. Aug. 26-án történt meg a zárda ünnepélyes benedicalasa, amelynek végeztével bezárták a clausurat.

Mint nagy napot örökitette meg a ház története 1915. szept. 28-át, mivel ekkor adta át ünnepélyesen a megye főpásztora a rendnek a zárdát és a templomot. Érdekesen vet ez a tény világot az elhunyt püspöknek nagy dolgokért lelkesedő nagy szívére. P. Unghváry Antal tartományfőnök kérte alázattal a főpász-

tort, engedje meg, hogy sz. Ferenc fiai státusknak megfelelően feltűnés nélkül, csendben foglalhassák el zárdájukat. A püspök hallani sem akart erről, és kijelentette, hogy a hivek épülése és a rend reputációja *ünnepélyes átadást kíván*, és ha Isten meg fogja segíteni, ő maga fogja ezt a szertartást elvégezni. Meg is lett! Teljes ornatusban áll a főpásztor az oltáron és szól: *„Végrendeletet jöttem végrehajtani, amit egykori nagy elődöm, Hám János tett...“* Átadja az előtte térdeplő tartományfőnököknek a zárda és templom kulcsait, aki viszont P. Alajosnak, az első itteni házfőnöknek nyújtotta át azokat. Következett a főpapi mise, amelynek evangéliuma végén a tart. főnök lép a szószékre, és meghatóan méltatta a nap jelentőségét, és könnyeket fakasztó szavakkal adta tudtára a hallgatóságnak idejövésük célját: *„Nem jöttünk békét bontani, nem jöttünk vezérszerepet vinni, nem jöttünk anyagi javakat keresni, hanem csupán csak azért jöttünk, hogy itt e csendes, szent helyen munkáljuk a magunk és a hivek lelke üdvösségét.“* A sz. mise aztán folytatódik, és végzetével a „Te Deum“ zárja be a fölemelő szertartásokat. *Igy hajttatott végre Hám püspöknek végrendelete 1913 szept. 28-án d. e. 9 órától 11-ig.* Annak idején a helybeli lapok mind meleg tisztelettel irtak erről az eseményről.

Átadás.

1914 jan. 1-n megtörtént a székesegyházi.

v. szatmári plébániából kihasított uj, azaz a németi (ferenciek pl.) plébániának kbl. 2000 hívővel de iure et facto átadása, amit a püspök megbízásából Benkő kanonok, székesegyh. pléb. végzett. Az okmányban részletesen meg van jelölve az uj plébánia határa az uccák pontos megnevezésével. Ugyanitt csatoliatnak el a régi pléb.-tól egyes filiák, és kerülnek az ujhoz: Berend, Kak, Kakszentmárton, Szatmárudvari és Mikola. Az uj plébániának ez lesz a hivatalos címe: „*Szatmárnémeti r. k. Sz. János plébánia*“, hivatalos pecsétje kör alakú mezején Sz. János apost. és evang.; mellette egy sas és kehely, körfelirása pedig az előbbi címet tartalmazza 1914-es évszámmal.

A Ferencrend Generalisa Dr. Boromisza püspököt, mint a szatmári ház második alapítóját és a rend nagy jótevőjét hálás tiszteletből az egész sz. Ferenc-rend tiszteletbeli testvértagjává, *konfráterré* nevezte ki 1915 aug. havában, amely kegyelmi megtiszteltetést a püspök igen nagyrabecsült, és mély hálája jelül egy gyönyörű kelyhet ajándékozott a templomnak. Ugyancsak ebben az évben kebelezte be a püspök a ferenciek kolostora javára eddig az egyházmegye nevéen álló *kerti részletet* a Hildegárda mellett. 1916 febr. 21-én, néh. Pemp praelatus látván az uj plébánia vezetőinek nagyszerű beválását a lelkek üdvének munkálásában áldásos munkájuk jutalmazására és további önzetlen folytatására a rendnek adományozta *szőlőjét a rajta lévő*

lakóházzal, butorzatával és felszerelésével együtt.

P. Tamás A. első számári főnöknek mindenre kiterjedő figyelmét hirdeti a zárda ünnepeles átadását megörökítőképp, amely a kolostor lépcsőházának falát és mennyezetét ékesíti. A szereplők közül többen már az elhunytak sorába kerültek, mint Dr. Boromisza püspök, Pemp és Benkő kanonokok, Tóth József tanár.

A háboru rémes toroka a szegény franciskánus templomtól is megkivánta áldozatát, és 1917 ápr. 11-én leszerelték a nagy harangot és a csengettyűt. Itt említem meg, hogy a rend krónikása oly igyekvő pontossággal hazafias lelkesedéssel, majd bánkódással jegyezte fel a ház történeti könyvében háborunak minden jelentékenyebb eseményét, mintha csak a nagy historicusokat jellemezni szokott magasabb megbízatása lett volna a világtól kénytelen-kelletlen megismert és megcsodált magyar-német vitézségnek, dicsőségnek és... és tragicumnak méltó, halhatatlan emléket emelni.

Első változás.

1917 júliusában a szatmári ház tagjaiban változás történt. Mayer Marcellin atya Szegedre került, utána rövidesen feldkurat lett a román hadszíntéren, és mint ilyen Bucarestben is működött P. Kiglits Irén szintén tábori papi szolgálatra hivatott be. Házfőnök maradt P. Tamás segédei lettek: P. Pesthy Manó és P.

Massa Viktor. Laicustestvérek: Veres Sámuel és Dávid Xystus. Ezen év áprilisában lejött ide a P. Provinciális két másik illustris taggal, hogy n. Pemp és Szabó I. praelatusoknak, a szerzet nagy jótevőinek, elhozzák a confráteri kinevezésüket „pro fratribus ord. optime meritis”, amit őméltóságáék a hála és az örömbensőséges érzelmei között vettek át.

A történeti hűség kedvéért, — bár a chronologiai rendben kis rés üttetik, mivel csak utóbb jöttem rá e feljegyzett tényre, — két, a zárdának, sőt kath. vallásunknak több jeles szolgálatot tevő civil uráról is tartozom írásomban megemlékezni. *Kárl József cs. és kir. főhadnagy (hősihalált halt) és Dr. Daschek Bálint cs. és kir. ezr. orvos* „Pro Ecclesia et Pontifice” pápai rendjellel tüntették ki, amelyet Sz. Ferenc fiai szereztek meg számukra a római pápától, hogy ilyenképen hálálják meg rendjükkel tett sok jóságukat. Maga a püspök tüzte mellükre ünnepélyes keretek között a zárdában 1915 jan. 3-án az érdemkereszteket. A „Szatmári Hirlap” annak idején a szép kiüntetéshez méltó stilusban emlékezett meg.

Vagyon.

A krónikát forgatván ugy látom, hogy a háznak *kezdettről fogva gyenge dotációs alapja* az egyre fokozódó háborus drágaság miatt többször megingott, és anyagi segítség után kellett néznie. Így kérte a városi tanácsot, hogy tekintettel a nagy drágaságra juttasson

a szerzetnek támogatást; erre a tanács 1917 nov. 12-én 1200 K.-t folyósított évenként a háboru tartamára. A püspök 1919-ben 5000 K. segélyt adott a rendnek. 1920 őszén a szegénység enyhítésére és a megélhetés biztosítására a jó páterek 22 tanulót fogadtak házukba koszt-ra s szállásra. 1922 ápr. 30-án *Dombrády urak*, — akik a rendet sok mindenben támogatták, — kezdeményezésére zenésmise tarttatott, amelyből 5000 leu folyt be. P. Nándor 1922 őszén *uj áldoztató kelyhet* adományozott a templomnak. Ugyancsak ősszel, — miután a régtől fogva nagy szolgálatot teljesítő kath. tanítóképzőnek bizonytalan időre be kellett szüntetnie működését, — a németii rk. egyh. tanács kérte az egyh. Hatóságot, hogy a képző tulajdonát képező hildegárdai kertet *bérfizetés nélkül* használatra engedje át a szerzetnek. A kérés teljesült. 1923 elején megkapták az udvari rk. leányegyház 20 hold földjét használatra addig, amíg ezt a filiát pásztorálják. Báró Vécsey László egy kis vagon tüzelőfát adományozott, P. Nándor ezer Leut, és a püspök többször segített a szegény szerzeteseken kisebb-nagyobb adományaival.

Változás.

1918 júliusában nagy rendi dispositio volt. P. Tamás provincialis lett, Massa Viktor atya kecskeméti és P. Manó kaplonyi házfőnöknek neveztetett ki. Szatmárra jött: P. Kaizer Nándor házfőnöknek, Szabó Szerafin és Horváth

Zenó kisegítő atyáknak. Az utóbbi már dec-
ben Kecskemétre került, és helyette P. Krausz
Bernát jött. Ezekben az időkben tették át a va-
sárnapi és ünnepnap délelőtti sz. beszédeket
délutánra, illetőleg este felére, mivel ilyenkor
nagyobb számú hívőseleg szokott egybegyülni,
mint d. e. P. Krausz B.-t 1919 szept.-ben Szűcs
Szolán váltotta fel, P. Szerafint pedig, — aki-
nek működése politikai félrevezetések miatt
lehetetlenné vált, — P. Majsai Mór 1921 márc.-
ban.

1922 júliusában a Romániában levő 3
capistrani zárda; Mária-Radna, Szatmár és
Kaplony *uj provincialist kapott P. Nándor sze-
mélyében*, aki egyuttal radnai házfőnök lett,
mig szatmári főnökké P. Majsai Mór, segé-
deivé pedig P. Herr Leo és Szűcs Szolán nevez-
tettek ki.

Az impériumváltozás óta ugyszólván ál-
landóan fel volt adva az érdekelt tényezőknek
a nagy kérdés: mi lesz a jövőben a Romániá-
ba eső három házzal és plébániával? Meg fog-
nak-e tudni felelelni példásan betöltött hiva-
tásuknak a megváltozott viszonyok között? Jö-
het-e majd onnan-átról utánpótlás egyik-má-
sik rendtag elhalálozásával lévén a határso-
rompók regulája kemény és az áll.-polgárság
megszerezése nehéz dió. Ennélfogva a fenti in-
tézkedés (hogy t. i. a jelzett zárdák uj provin-
ciálist kaptak az itteni rendtagok sorából) csak
kezdő fázisa egy következő nagyobb szabásu
átalakulási folyamatnak, amely rövidre sza-

bott két év után, 1924. évi ápr. 2.-án máris fontos dátumhoz jutott. A három ferenc-rendi zárdat, tehát a szatmárit is, dismembráltak, *hivatalosan lekapcsolták* a Magyarorszáiban lévő anyaprovinciatól, az u. n. Capistrana prov.-tól, és incorporálták, *átcsatolták* az erdélyi ferenciek tartományához, a sz. István királyról nevezett Stephanita prov.-hoz.

Optálnak.

Mi lesz az itt működő rendtagokkal? Teljes választási szabadságot kaptak; vagy visszamennék magyarországi anyatartományukba, amely őket kimondottan melegen *szoritja bármikor keblére*, mint ahogy a jó szülő tesz hosszabb-rövidebb távolléte után visszajövő kedves gyermekével, vagy az új erdélyi tartományba lépnek át, és lesznek ennek további buzgó, kitartó munkásai, mint voltak az előbbinek. A választás könnyű, szinte természetes volt. Hol van az a jól nevelt gyermek, aki egy eléggé viszontagságos időtartam elmulásával édesanyjának szerető hívogatását hallván, annak, az ő átölelésére feléje kitérülő két karját látván ne sietne a szeretetnek imigyen megnyilatkozó forrásához? Ez a fizikai világból vett valóság játszódtott le erkölcsrendi vonatkozásában, amikor nemcsak a szatmári, hanem a radnai és a kaplonyi ferencesek is mind, kivétel nélkül kijelentették, hogy *nem maradnak, hanem optálnak, visszamennék Magyarországra* az ő anyatartományukba, ahol szere-

tettel várják őket. Bámulatos Jókai „Uj földesurában“ a magyar föld átalakító ereje, pompás Petőfinek lángoló szeretete az alföld iránt, és legyőzhetetlen egy szerzetesprovincia vonzó ereje az ő hivatásos tagjaira! Ezek készek voltak elhagyni szüleiket, rokonaikat (lévén közülök többen erdélyiek), jóbarátaikat, széleskörű tisztelőiket, boldogságot hozó munkakörüket, csakhogy a nagy historiai rázkódtatás után ismét otthon lehessenek.

Jönnek a Stefaniták.

A rendi Generális a továbbiakban azonban úgy intézkedett, hogy az optált tagok kötelesek még *legalább 5 évig helyben maradni, és a plébániát, zárdát vezetni*, amíg az új, erdélyi tartomány el nem láthatja ezeket. Minden elmulik a földön; a hosszúnak látszott három esztendő is lefutott egy-kettőre, és utána jött a tényleges optio. 1927. febr. 11-t irtak; utolsó felvonása a mondott átalakulási folyamatnak. A stefaniták *hivatalosan átvették a capistranusoktól a zárdát 13 és 1/2 évi áldásos lelkipásztorkodásuk után*. És az ujak szép, maradandó emléket emeltek a régieknek, és nagyszerű célkitűzést tettek maguknak, amidőn a ház történetének írását így folytatják: „Az erdélyi barátok a régi programot tüzték maguk elé, felvenni a munkát ott, ahol dicső eleik elhagyták. Tovább folytatni a lelkek megmentését.“ Hogy ez miképen és mennyire

sikerült nekik, az majd a jelzett nagy dátum (1927 II. 11.) utáni események megírásából fog kiviláglani. Addig is nem mellőzhetők hallgatással azok a részben zárdai, részben plébániai nagyobb fontosságú ügyek, amelyek 1927 februárig történtek, de említve még nem voltak.

Az Egyháznak hol lelkesítően fölemelő, hol mélységes gondolatokba vezető szertartásainak fokozására és a buzgó áhitat növelésére szolgálnak a templomi orgonák. A németii templom orgonája azonban 1925 végére, ezt a nemes célját már alig szolgálhatta, mivel *annyira megromlott, hogy megjavíttatásának szükségessége elodázhatatlan kötelesség elé állította az egyháztanácsot*. A mindig hivatása magaslatán álló tanács dícséretesen oldotta meg feladatát. Az orgona rendbe hozatott, karácsonyra az ünneplő hivek már az orgona megszentelt hangja mellett zengték énekeiket a kis Jézusnak. Nagy tételt jelentett ez a biztosított jövedelmi forrás teljes hiányában levő templomnak. 7120 leuba került a reparálás, amely összeg hangversenyből és a németii hiveknek a sz. hajdankori keresztényekre emlékeztető áldozatra kész adományozásából folyt be.

Egyháztanács, iskolaszék.

A plébánosokat templomi és iskolai — főképen anyagi vonatkozású — ügyek intézésében az *egyháztanácsnak és isk. széknek* nevezett testület segíti. Fontos szerve az egyh.-i közigazgatásnak, mert arra való egyh.-tanács

jobbkeze a plébánosnak, ellenkező esetben állandó kerékkötője a jórendi haladásnak. A németii e.-tanács és isk.-szék kezdettől fogva hivatott egyénekből tevődött össze, akiknek köszönhető, hogy a szegény templom és a szegény zárda áll még, *amelyre szeretettel és büszkeséggel néznek a németii katolikusok, de sőt a szatmáriak is, és pedig joggal.* Illő, hogy a régebbi tanácsnak legalább világi elnökei említettessenek meg, annál inkább, mivel mindössze kevés volt, és a kevés sokat fáradott a maga vállalt munkakörében. *Bodnár György*, a régi Szatmár vármegye kir. tanfelügyelője, volt az első, aki ezt a tisztelet dícséretesen töltötte be 1921 jul.-ig, és azután repatriált. Meg van róla írva, hogy a szatmári ház, „nemes lelkü barátja” volt. Következik utána *Kiszely Árpád*, volt faipariskolai tanár, 1924 jan.-ig, amikor is repatriált. Az ő elnöki érdemének könyveli el a tanács jegyzőkönyve azt a dicséretes szokást, hogy a szatmári kath. el. iskola szegény sorsu és jó viseletű növendékeinek segítésére és jutalmazására évvégén egy kis pénz gyűjtessék és osztassék ki. 1924 jan.-tól az elnöki tisztelet *Dr. Schlagetter Nándor*, orvos, volt budapesti klinikai tanársegéd tölti be Egyházunk iránti nagy szeretetével, fáradhatatlan munkásságával és mindenkinek épülésére szolgáló katholicitásával.

A németii rk. egyháznak nem volt eddig iskolája. Megalapítása után rövidesen kitört a

futó tüzként pusztító világháboru, utána jött az összeomlás, és ezt követte a 10 évi nöttön-növekvő gazdasági vergődés. Kellemetlen atmoszférát teremtenek ezek egy kivánt, *legalább 4 oszt.-ból álló kath. el. fiuiskola létesítéséhez*. Hozzáveendő a többségi román mérvadó köröktől is igen súlyos kritikával illetetett. Anghelescu-féle törvény, amely még a nagy múltú, virágzó felekezeti iskolákat is degradálta, és rendre megszüntette. Történelmi jogok, trianoni, gyulafehérvári békeparagrafusok sok ezer magyar szülőnek és gyermeknek keserűsége hiába valónak bizonyult. Így az isk. széknek kevés dolga akadt egy nem létező és jelenleg alig létesíthető iskolával; ami munkája e körül volt, az inkább, — legyen ez dicséretére mondva, — a szatmári rk. el. fiuiskola támogatására szoritkozott, amennyiben anyagi körülményei indőnként módot nyújtottak.

Az iskolaszéknek világi elnökei 1924 jan.-ig. általános szokás szerint az egyháztanács vil. elnökei voltak; most a két elnökséget szétválasztották, úgy, hogy az isk.-szék vil. elnöke Kiszely Árpád, míg az egyh. tanács v. elnöke: Dr. Schlagetter N. lett, amint f. jeleztetett. Ennek oka abban kereshető, hogy az akkortájt eléggé felszaporodott egyházi ügyek sok időt és meglehetősen függetlenséget kívántak, amikkel Dr. Schlagetter inkább rendelkezett, mint az állami tisztviselő Kiszely. Ez repatriálván hivatalát 1924 okt.-ben Tempfli István

gazd. szaktanár, addigi gondnok, vette át. Egy kurta évnek eltelése után Amerikában keresett elhelyezkedést, miután itt Romániában tanári pályáját nem látta biztosítottnak. 1925 szept. ben az isk.-széki vil. elnökséget Dr. Schlagetterre ruházták, és ettől kezdve *a két elnökség ismét egy kézben egyesült.* A gondnoki tisztelet azon évtől mostanig Zsirkó Gyula, v. áll. főnök tölti be tullicitálhatatlan pontossággal és odaadással. Az egyh. tanácsnak jegyzője 1924-től kezdve Dr. Banner Antal banktisztviselő, akinek lelkiismeretes ügyszeretetről a készített jegyzőkönyvek beszélnek.

1924.

1924 máj.-ban a föld nélküli és egyébként is gyengén dotált plebánia az agrár törvény értelmében a lázári határban 14 hold kaszálót kapott; ezt 1928 tavaszán elvesztette, illetőleg helyébe a madarászi határban jelöltek ki számára ugyanannyit. Kilátásba helyeztek még 11 holdat, amiből eddig azonban nem lett semmi.

Különösebb nyomtatékkal van megírva, *az 1924.-i év jun. 15-ének története.* Jubilált a zárda és a plebánia. Az egyh.-tanácsnak volt rá gondja, hogy a németi rk. plébániának immár 10 éves fennállása aránylag még kis időkeretekbe szorított, de emlékezetes tettekben nagy multjához méltóan ünnepeztessék. Léván minden ajándék „onnan felülről“, d. e. hála-

adó istentisztelet tartatott, amelyen az infulás misét Te Deum-mal Szabó I. praelátus celebrálta. A délután is az Urnak szenteltetett templomi ájtatossággal, amelyen az alkalmi ünnepi beszédet Dr. Czumbel L. theol. tanár mondotta. Este az egyh.-tanács saját költségén ünnepi vacsorát rendezett.

1924 jul. 7-én az erdélyi provinciának Désen tartott Capitulumán (tanácskozás) lényeges személyváltozások történtek. *A házfőnököt, P. Majsai Mórt Máriaradnára helyezték, P. Szűcs Szolánt Kaplonyba. Helyükbe ide küldettek: P. Raab Ottmár házfőnöknek, P. Kriszten Rafael kíséretnek.*

Még egy utolsó nevezetesebb eseményét kell itt megírnom, az 1924-i esztendőnek t. i. a batizi filianak lekapcsolását a németi rk. plébániáról *Szept. 1-én Batiz önálló plébánia lett*, amely külön administratort, illetőleg plébánost kapott. Hozzácsatolták az összes többi filiát Mikola kivételével. A szatmári püspök, aki főpásztorságának két decenniumot pár évvel túlhaladó kormányzása alatt sok jeles bizonyosságát adta operarius optimus-ságának az Úr szőlőjében; a batizi plébánia létesítésével új alkotással gazdagította felejthetetlen érdemeit, és jelentékeny könnyebbitést szerzett a filialisok gondozását csak sok nehézség és anyagi veszteségek árán eszközölhető ferences pátereknek.

1925.

P. Othmár házfőnöksége egy évig tartott. 1925 augusztusában az anyaprovincia haza hívta őt Magyarországra. *Utóda P. Herr Leo*, aki arra való tekintettel, hogy az aratás sok, de a munkás kevés, kérte a zárdának új tartományfőnökét, P. Vitalist, adjon még egy ki-segitőt, vagy ha ez lehetetlen, ugy engedje meg, hogy a püspökséggel tárgyalhasson Mikola filianak elcsatolásáról, mert ők ketten, P. Rafaellel nem győzik háromnak a munkáját becsületesen elvégezni. *Ez november 1-én meg is történt, és Mikolát a kökényesdi plébániához csatolták.*

1925-ben már tarthatatlan volt a zárda és templom kerítésének állapota. Az ágak kikorhadtak, a deszkák kicsusztak eredeti helyükből, széleik letörtek, és darabokban hevertek az utcákon. Nagy költség lesz ez, fázott tőle az egyh.-tanács; hol kezdjék, miből csináljanak ennyi pénzt? Támadt egy mentőgondolatuk, amelyet nyomban meg is valósítottak, nehogy az valamiképen a Petőfi „Füstbe ment tervéhez“ hasonlónak válják. Megkérték aranyszivü Maecenasukat, Dr. Boromisza püspököt, adna kegyesen egy kis segítséget a jelzett célra. Következett egy főpapi gesztus, amellyel az egész ügyet elintézte; kiadta a szelid parancsot, hogy csináltassák meg a kérdéses kerítéseket! Meglett, dacára annak, hogy

már jó őszebe csavarodott volt az idő; a püspök pedig kifizette a 62.000 L. költséget és ráadásul a jövő évre kilátásba helyezte a szőlői ház tetejének rendbehozását is.

Annak a mostani esztendőben oly felülnő haladást mutató és rövid időn belül a teljes sikerrel befejeződő harangakciónak prologusa (beharangozás) az 1925. évnek dec. havában tartott egyh.-tanácsosi gyűlésén hangzott el, amikor P. Leo elnök azt indítványozta, hogy jó lenne, ha a hadba vonult két harang ujakkal pótolhatnák. Az eszme mindenestre időszerű volt, fel is építették azt a hívők áldozatkészségére, de az erre szükségelt nagyobb pénzösszeg hiányzott. Ezért a terv egyelőre jámbor szándék maradt, míg az 1927. esztendőnek husvétja erős lökést nem adott a stagnáló harangügynek.

Harangok.

Az egyháztanácsosoknak a hivek épülésére szolgáló közös szent áldozásuk után két lelkes tag, Leiblinger M. és Nagy J. (ny. tanácsos) 1000+200 L.-val megvetették a harangalapot. A példa mindenestre hatott; jöttek a 10, 20 és 100 L.-k, folydogált befele a pénz, de a pénzszükösség jelentkezése miatt csak cseppent, és nem csurrant. Ez magyarázza meg, miért volt az alap 2 év múlva csak 7487 L. Ekkor jött egy jótékony zápor. 1929 jul.-ban a plébánia kitűnően sikerült jubileumi ünnep-

séget rendezett, amelynek pompás anyagi hozama a harangalapot 22,053 L.-ra emelte. A lelkesedésnek ez új tüzet adott, a pénz nagyobb arányban jött, úgy, hogy 46.644 L. alapösszeggel meg is rendeltetett 2 harang 409 és 122¹/₂ kgr. súlyban 100.000 L.-nál több értékben. „Merész vállalkozás ilyet tenni ebben a pénztelenségben!” — mondták többen. A németi egyház vezetősége azonban, amelynek karakterisztikonja: *Isten dicsőségére a legmerészebb terveket is mosolygó arccal kigondolni és azokat bátor kézzel végrehajtani*, — biztosan nézett a jövőbe. Nincs csalódás! „Audaces fortuna iuvat” (Hor.) A harangok idő előtt megjöttek, a pénzállomány nagyszerű és föltétlenül biztató. A kedves hirt örömmel ujságolták egymásnak a hivek, és mint valami régi, ismert hűséges jó barátaitat kívánták minél előbb látni a megérkezett, de még az állomáson fáradságaikat kipihenő új harangokat. Ki is ment egy egész hívősereg, élén a vezetőséggel, hogy üdvözöljék ott az állomáson őket. Ekkor P. Réthy házfőnök-lelkész stráfszekérre állt és a felvirágozott, bokkrétás harangokat köszöntötte az ő hatalmas szónoki rátermettségével.

Az eseményszámba menő harangszentelési ünnepély 1950 máj. 4-én volt. A szatmári lapok között a Magyar Párt hivatalos lapja, a Szamos, „Megkondultak a Hildegárda harangjai” címen, a nagyeseeményhez méltó tollal

irta meg ennek lefolyását, ami néhány, egészen lényegtelen kiegészítéssel csaknem szó szerint következik: Lélekemelő és bensőséges keretek között tartotta meg a németi rk. plébánia Hildegárda temploma megérkezett harangjainak szentelési ünnepélyét. Ennek az ünnepélynek különös jelentőséget kölcsönzött nemcsak azaz általános és valóban a lelkek mélyéből fakadt érdeklődés, amellyel a kath. egyház németi és szatmári hivei, valamint a többi egyház hívői ezen a szép egyházi manifestation oly hatalmas számban vettek részt, hanem documentuma volt ez az ünnep annak a hitbuzgó és a krisztusi szeretet szellemében fogant megértő munkálkodásnak, összetartásnak, áldozatosságnak és szolidaritásnak is, amellyel a németi katolikusok lehetővé tették, hogy a nagy háboruba vonult harangok helyett most új harangok érces szava hirdeti Isten dicsőségét és a hitnek, a vallásnak mindenek fölött álló erkölcsi erejét és jelentőségét.

A templomban tartott istentisztelet kiváló szónoka, Dr. Czumbel Lajos theologiai tanár, ezt a gondolatot frappáns módon fejezte ki, amikor hangsúlyozta, hogy ezek az új harangok nemcsak azoké, akiknek nemes adományyaiból készültek, hanem ezek a mindenki harangjai. Érces szavuk egyaránt szól mindazok lelkéhez és szívéhez, akik a maguk életvilágában az istenség, a hit és az erkölcs szent törvényeit követik, és azok parancsai szerint

akarnak élni az emberiség boldogsága és jövője érdekében...

Ezek az új harangok százezer Leinél többbe kerültek és ezt az összeget a mai súlyos viszonyok dacára tulajdonképen egy év alatt összehozták a németii egyház derék hivei. A múlt év július havában Szabó I. káptalani helynök 5000 L.-s adományával indult meg tulajdonképen igazi lendülettel a gyűjtés, és ma már egy 409 kgr. (Sz. János apost. harang, áhang) és egy 122¹/₂ kgr. súlyú (asssis. sz. Ferenc harang, é hangú), gyönyörű kiállítású, pompás összhanggal készített harang ércszava szól a Hildegárda tornyában. (A régi harang 257 kgr. sz. István harang cis hangu).

Vasárnap reggel 8 órakor a virágokkal feldiszitett harangokat már a templom bejárata előtt felállították és minden előkészület megtettek, hogy azokat a szentelés után azonnal csigákon a toronyba felvonhassák. 9 órakor Szabó I. kápt. helynök, pápai praelatus azokat a sz. használatra fölszentelte, és szertartás után fölvták a toronyba. A templom előtti téren nagyszámu közönség nézte végig a harangszentelést és a felhuzást. A templomban azután folytatódott az istentisztelet, amelyet ugyancsak a k. helynök celebrált fényes segédlettel. A templom zsufolásig megtelt hívőkkel. Ott voltak a rend tagjain és a functionariusokon kívül a hívők sorában: Dr. Kovács Gy. kanonok-rector, Ilosvay L. apátkano-

nok, Dr. Lahocsinszky B. aligazgató, Komka V. kanonok, Ulicsák B. esp. pléb., Dr. Láng F. tanár, Vieland J. karnagy, Szeibel I. sz. sz. ülnök, Dr. Schlagetter N., a németii egyh. tanács vil. elnöke, Dr. Glatz I., szatmári egyh. tanács vil. elnöke, a küldöttség élén: Léber A. ny. erdőtanácsos, Szeless A. áll. pénzt. ny. főnök, Dr. Südy T. ügyvéd, Hoffmann F. zenetanár, a két egyháztanács a családtagokkal együtt.

Mért a harangokkal való részletesebb foglalkozás?

Mert a) nagy örömet jelentenek; egy rég-fájó hiány pótoltatott, a Hildegárda tornyának családja megint együtt van. b) amíg azoknak ércnyelve mozogni fog, zengeni fogják a Szentháromság dicsőségét, és hirdetik majd a késői unokáknak is a mostani németii hivek áldozatos jóságát, nemkülönben mindazokét, akik a Hildegárda tornyának szomorú árvaságát segítették adományaikkal az Urnak 1930. esztendejében megszüntetni. c) a németii egyház vezetősége érdemes munkásságának gazdag koszorujába a harangactio sikerével egyik legszebb virágját illesztette, amely talán jó sok időre hervadhatatlan marad. d) azok felszentelése documentálása volt a Szatmár-Németiben élő és krisztusi szellemtől virágzó két latin szertart. plébánia őszinte testvéri szeretetének, amelynek hűséges ápolója az ünnep-

ségeken szintén részt vett németi gör. kath. plébánia (szomszéd). e) a helybeli nem kath. magyar ujságok is részletesen és tartalmasan irtak, mint egy mindenkinek örömére szolgáló szépen sikerült vallásos actoról.

1926!

Erre az évre feldobbant a keresztény világ szíve, de főképen azoké, akik assisi szent Ferenc ruháját hordják magukon és szellemét ápolják saját és a rájuk bizottak lelkében. A középkor e csodálatos, kedvelt szentjének, a nagy rendalapítónak 700 esztendő halálzási évfordulójához ért a történelemnek hol lassúnak, hol gyorsnak feltetsző járása. A hosszú századok ködén át megilletődve tekintenek vissza szent Ferenc fiai dicső atyjukra, bámuló tisztelettel adóznak neki, és hathatós segítségét meg nem szűnnek kérni, amerre csak franciskánusok járnak-kelnek széles e világon. A kis németi templom jubiláló ájtatosságai-val, ünnepeivel, maradandó emlékeknek állításával nagy arányúan kidomborította a Ferences jelleget. Szept. 26-án *kilenc napi ájtatossággal* készültek okt. 4-re. A szent beszédeket Dr. Horváth Jenő nagykárolyi piarista-főnök tartotta állandóan megtöltött templomban, meg nem ritkuló tömeg előtt. A szent-ségekhez buzgón járulók száma igen tekintélyesen nőtt ezeken a napokon, bár a rendes számot is a legszebb dicséret illeti.

Szent Ferencnek a kórus alatti oltára a nagy alkalomra előre vitetett, szembe a szószékkal. Pazar fényben és virágdiszben uszott állandóan. Hogy a jubileumi év emléke mély nyomokat hagyjon a lelkekben, a hivek édes lelkesedésükben 2—3 hét alatt összeadtak 5800 Leirt, a jubileumi évben szentté avatott *liziói szent Teréz szobrának* megszerzésére. Meglett, és a szentet eredeti kármelita színezésben ábrázoló szobor egyik kiváló szépsége a templomnak.

Okt. 10-én a szatmárnémetii leányklub rendezett nagyszerű programmal összeállított műsoros előadást. Szent Ferenc tiszteletére: egyik pontja volt Erdős Renéé: „Assisi zsoldosa” című szindarabja, amelynek precíz előadása a klub tagjainak lelkesedését, ügyességét dicsérte; az ünnepély tiszta jövedelmének (14000 L.) a ferences-zárdának való ajándékozásával pedig nagylelkűségüknek emeltek gyönyörű emléket a klubisták.

A szentév befejezése 1927 októberében történt, és a sokat ígérő és producalt kezdethez egészen méltó volt. Külön nyomatott, kifüggesztett és szétküldött meghívói programm. — amelyet Szent Ferenc III. rendje a többi szatmári hitbuzgalmi egyesületnek bevonásával készített, — tette figyelmesekké a hiveket az okt. első négy napján a Hildegárdában rendezett *templomi ünnepekre*, amelyekre szeráfikus szeretettel hívtak meg mindenkit. Tri-

duum tartatott 24 órás szentségimádással és éjjeli szentmisével, amelyet a jezsuita provinciális celebrált.

Egyéb maradandó alkotások.

Nem minden egyh.-tanácsnak van akkora energicus fellépése. — hogy jól sikerült leépítő munkában se legyen hiánya, — mint a vihar-edzett németiinek. 1925-ben széltében-hosszában beszéltek a városban arról a vakmerőséggel felépített tervről, hogy a püspöki rezidenciához tartozó kertet valami társaság a püspök ellenzése dacára is szeretné megvenni, és ha nem képeznék eladás tárgyát, még kisajátítással is fenyegetőztek. Az egyh. tanács a legnagyobb megbotránkozással ítélte el ezt a tervet, pláne, mivel háttérében egy mozi elhelyezése volt. Egyhangulag kijelentik gyűlösen a tanácsosok, hogy „eme lelkiismeretlen társaság törekvését” meg kell mindenképen akadályozni, és kérték a püspököt, hogy fennkölt nézete mellett maradjon meg, és ők hűvekkel együtt *egy emberként fognak főpásztoruk mellett állani.* A sötét terv dugába dőlt, hallgat minden.

A „viharedzettség” illusztrálására, mint ápropós bizonyítékot, de mint nagy eseményt örökitem meg a következőt. Egyik egyh.-tanácsos, Szabó József 1925 nyarán egy kereszt felállítását indítványozta a németii határban. Alapul szolgált egy 1876-i keresztalapivány

maradék: 28 forint. Szabó ehhez a várostól szerzett a lázárii országut mellett 2 m². területet, a többi feltétlenül szükséges pénz gyűjtésből teremtődött elő. A keresztet Manfrédi Antal tanácsstag állította fel teljesen díjmentesen, hozzá bearanyozta a corpust, 4 betonoszlopot, kis betonkerítést készített, vasrudakat zománcozott; mindezt gratis végezte. Kereszt-szentelésre a püsp. helynököt kérték fel, aki erre a „viharossá” lett munusra szívesen vállalkozott. *Jul. 10-én d. u.* az egyh. tanács vezetésével a hívek processióval indultak a hátrába a kereszthez. Egyre nehezebb felhők gyülekeztek, a látóhatár elsötétült, és amit ki-ki sejtett, rövidesen megjött. A sorompóig jutott a menet, és a vihar egész vehemenciával kitört úgy, hogy nem a sorompó parancsolt nekik türelmes megállást, hanem a jégeső verte széjjel őket; menekült mindenki, amerre tudott. A zivatar elvonulása után kisütött a nap, a megázott, kis csapat ismét összeverődik, mint egykor Hannibal hadserege az alpesi roppant akadályok leküzdése után, hogy utját ki a keresztig folytassa. A püspöki helynök megszentelte azt, és búzditó szavak kíséretében adta át a németii egyháznak. Azóta a kereszt teljesíti missióját: prédikál az elvonulóknak Isten Fiáról és a megváltás nagy tényéről.

1928-ban a házfőnök a hitélet ápolására és a hívek és vezetők közötti nexus minél közvetlenebb tevésére néhány *nyomtatott ívet* jut-

tatott a németi kath. családokba házszentelések alkalmával. A lelkipásztor szólt szeretettel kedvelt híveihez megrajzolván előttük a kívánt „boldog ujesztendő“-be vezető utat; következnek a hit és erkölcsi életre vonatkozó tudnivalók; előre jelzi az egész évre a fontosabb isteni tiszteletek rendjét és idejét. Talán eme praktikus, híveknek készített „egyházi naptár“ képezte kiindulópontját annak a mostani többszörösen nehéz idők dacára is diadalra vitt tevékenységnek, aminek eredménye ma már nemcsak a németi katolikusoktól büszkeséggel várt és olvasott, hanem a többiektől is ismert és kedvezően forgatott: „*Hildegarda*“. Mi ez? Tulajdonképen egyházközségi értesítő, amely minden hónap elején megjelenik; tartalmazza a plébánia területén történt összes fontosabb mozzanatokat; hozza a plébánia felvirágoztatására irányuló és még vajudó aktuális terveket; hathatós eszköznek bizonyult máris a tervek sikeres keresztülvitelére; áldoz az olvasók kulturigényeinek, mivel rendszeresen található abban egy-egy szociális, paedagogiai, avagy történeti cikk is; jelzi minden hónapra a templomi programot, és végre elbúcsúztatja a hitközség elhunytjait.

Milyen pénzalappal indult meg? Nagy szó, ritka szó, de igaz tév, hogy egy *fillér* sem állt rendelkezésére, hanem tisztán a hívek ügyszeretetére épült a vállalkozás. Nem tudom mi volt nagyobb, a lelkes vezetőségnek merész-

sége-e, vagy ass. sz. Ferencére emlékeztető rendületlen istenbizalma? Gondoskodnia kellett továbbá szellemi tőkéről, azaz olyan erőkről, akik *teljesen díjtalanul* írnak majd a lapba. Ezért egy sajtóbizottság választatott meg ezekkel a tagokkal: *P. Réthy Apollinár, Dr. Schlagetter N.* (felelős szerk.), *P. Koblicska Cirjék, Dr. Láng Ferenc, Dr. Banner Antal és Zsirkó Gyula.* A Hildegárda lap 1929. júl. 1-én indult meg; szépen prosperál, és a bizottság önzetlenségének jól eső honorárium ama közkedveltség, amelyben a közönség a kis lapot részesíti. „Kísérje valóban Isten áldása e munkát, valamint munkásait!” (püsp. h. 967—1929. sz.)

Az erdélyi ferencesek átvevén 1927. febr.-ban a plébániát a dolog természete szerint nem duslakodtak a sok mindenben; államsegéllyel sem dicsekedhettek; a város már évek óta nem folyósította a régi 1200 K.-nak megfelelő pénzösszeget. Mit csináljanak? A püspökhöz folyamodtak és kaptak 10.000 L. segélyt. 1929-ben az egyik lelkész végre-valahára államsegélyt kapott hosszú és nehéz bizonyítgatások és kilincselések után.

1928-ban a város is jónak látta hosszabb idők elmulása után ismét megmutatni, hogy akadt megint egy gondja a szegény németi kath. egyháza is, és 54 köbméter fát adományozott a plébániának.

1928-ban a rendház belseje okvetlen tartározásra szorult, a templomi orgona pedig

javitásra. Nehéz dió volt a költségek előteremtése. Az egyháztanács megint csak jó főpásztorához folyamodott, és kapott is 15.000 L. segélyt; a terciárius testvérek pedig az irodát és egy vendégszobát hozták rendbe saját költséjükön. Igen sok szolgálatot tesznek egyébként a plébániának és ezzel jelentékenyen megkisebbitik a hittestvéreikre kivetendő egyházi adót.

A kántori teendőket 1927-ig rendesen egy orgonálni-énekelni tudó rendtag végezte. Mivel azonban az előljáróság a kivánt succrescentia hiánya miatt továbbra erre embert nem adhattott, a hitközség állandó kántort választott, és fizet Erdélyi Ferenc személyében. Az interregnum idején az irgalmasrend tagjai látták el gratis, sőt szívesen a kántoriakat.

Szép dolgok.

Jelen történeti munkámból hiányoznék valami, ha az alábbi dicséretes és tanulságos tényekről hallgatás történnék. A németii egyháztanácsban szabály (de nemcsak in theoria), hogy tanácsos csak az lehet, aki 1) *husvétii sz. áldozását elvégzi*, 2) *a gyűlésekre pontosan eljár*, 3) *az egyházi adót megfizeti*. A tanácsosok többször járulnak a közös sz. áldozáshoz, testületileg vesznek részt a szentségimádásokon, az egyházi körmeneteken. Világítói és búzditói az egész itteni keresztény közönség-

nek. Minden hónapban tanácskozást tartanak; a templom, zárda ügyeit annyi gonddal, utánjárással intézik, mintha saját legeminentebb érdekük lenne. A kath. Népszövetségnek németii tagozatát állandóan gondozzák, csak-hogy terebélyesedjék és virágozzék. Minden kath. megmozduláskor ott vannak, főkép agilis világi elnöküknek, Schlagetter Nándornak fáradhatatlansága Erdélyszerte ismert.

A magyar fajunkra a trianoni tragikummal végződött szomorú háború (1914—18) utáni években a könnyek annyira amennyire felszáradtak, árvák, özvegyek kínos jajgatása nagyjából lecsendesedett, a háborús délutáni ájtatosságok is megszűntek a templomokban. De a németii hivek Istenbe-fogódzása a megpróbáltatás ama nehéz napjaiban oly erőssé fejlődött, hogy amikor a viszonylagos béke elkövetkezett nem tudtak, de persze nem is akartak szabadulni Istentől, hanem a régi szeretettel-szerették Őt tovább, és jártak abbanhagyás nélkül az u. n. háborús d. utáni ájtatosságokra. Papjaik pedig látván a hivek eme buzgóságát egész mostanáig minden áldott nap d. u. megtartják ezt a már most nem háborús, hanem „*hat órai ájtatosságot*,” amelynek mindig megvan a maga szép számú közönsége, úgy, hogy el nem hagyható!

Az első pénteken a templom szinte vasárnapi publikumnak örvend, amely a szent misével és a szentségekhez való járulással

szenteli meg a napot. 1929 óta az *első szombat* ünnepélyes megtartása is behozatott ájtatossággal és szent beszéddel. Emellett évenként legalább egyszer papjaik *zarándoklatot* vezetnek Mária-Radnára, Csiksomlyóra, Bikszádra. Résztvevőkben soha sem volt még hiány.

Az erdélyi provinciának 1927 februárjában ide küldött páterei: *Páter Réthy Appolinár és Páter Koblicska Cirjék* és egy laikus testvér: *fr. Emil*. Elmúlt 5 esztendeje, hogy köztünk vannak: beszédes bizonyosságát adták, hogy ígéretüket beváltották, és buzgó elődeik rájuk hagyott szép munkáját minden várakozást kielégítő módon folytatták. Művük beszél minden ékes szónál szebben, amelyhez az ismert közmondás szerint más dicséret nem kell. Ne essék azonban szerénységük rovására, hogy külön is feljegyzem több ízben általában is gondolokdóba ejtett sok és kitartó munkájukat, amit *direct ad salvandas animas* (lelkek üdvöztetése) kifejtettek. *P. Réthy* előnyösen ismert, mint missióspap, mint conferencia beszédek tartó, szentgyakorlatokat adó más városokban is; szívesen vállalja mindig e nehéz functiókat, úgy itthon, mint idegenben. A szónak valódi embere, a ki Istent el tudja vinni a kevésbé istenes *szélsőségesek szívéhez is, és Apollinár páttert meghallgatják*. Amit szóval nem tud elérni, azt tollának ügyes forgatásával próbálja megszerezni. *P. Koblicska* ritkán hiányzik a gyóntatószékből, ahol nemcsak sa-

ját hivei, hanem más, még nem lat. szertartású katolikusok is örömmel adnak neki bőséges munkát. Ugyanez áll a betegek házára. Ha pedig a főnököt a missziósügy (aminek vállalása részben rendi érdek) a periferiákra szolitja hatóságának tudtával és quasi óhaja szerint, Cirjék atya derekasan viszi a nap terhét egyedül, akinek néhány szatmári paptársa szokott jó lélekkel segítőkészet nyújtani összefutó munkáiban.

A plébánia javadalomról.

Kevés szó eshetik, mivel ilyen tulajdonképpen nincs; gyenge anyagi alapra épített kezdetben. Jó hozamú, termékeny tag, mesés párbér, tekintélyes stóla itt csak hirükről ismeretesek. Néhány hold vadvizes föld ott a mada-rászi határban, többször ráfizetéssel járó szőlő, kis számú, hozzá anyagiakban kevésbé tul-tengő hivek adója bajosan nevezhető a mai kor igényeihez mért dotációnak, még ha lefo-kozott igényekkel küzködő „szegény barátok-ró” is van szó. Még csak megment, ameddig az áldott kezü Boromisza püspök élt; amig a jó lelkek támogatásaikat meg nem vonják! Ha majd a mostani gazdasági nyomások enyhül-nek, vagy a várt új püspök meglesz, ennek a problémának a sok többivel együtt meg kell oldódnia, és a Ferences-atyák is hozzá fognak juthani megérdemelt anyagi jobb sorsukhoz.

Az egyhangu lelkesedéssel megválasztott egyháztanács:

Dr. Schlagetter N.: világi elnök, Zsirkó Gyula: gondnok, Dr. Banner Antal: jegyző, Árvay Antal, Bájluk József, Bujárszky B., Benkő Gáspár, Benyovszky F., Csomor Elemér, Hazay Béla, Heinrich Péter, Hevessy Pál, Holczberger Pál, Kern János, Láng József, Leiblinger M., Litteczky E., Litteczky Pál, Manfrédi A., Nagy József, Rajos István, Reif Vencel, Szilák Balázs, Teveli József, Fischer Károly, Gerner Gusztáv, Gots László, Papp András, Pekárcsik M., Perczár Gy., Soltész Ignác, Scheffler Ignác, Szabó István, Id. Szeidfried A., Uray Aurél, Görög László.

ZÁRÓ SZÓ.

Amidőn óhajtott munkámat a n. é. egyháztanácsnak ezennel átadom, arra kérem, hogy vegye ezt tőlem azzal a jó szívvvel, amellyel én a példás vezetésük alatt álló németii egyház iránt csekélységemhez mértén eddig voltam beszédben és tettben; kívánom egyuttal, hogy szerény alkotásomhoz fűzött várakozásaik teljesejdenek!
